

DALILLAR BO'YICHA ISBOTLASH BAZASINI MUSTAHKAMLASH

O`zRes IIV Akademiya kursanti
Namozov Ulug`bek Jumanazar o`g`li

Annotatsiya: Ushbu maqolada rivojlanib borayotgan mamlakatimizdagi jinoyat protsessida insonlarning huquq va erkinliklarining davlat himoyasida ekanligi, ularni himoya qilishda dalillarni aniqlash va ulardan isbotlashda foydalanish jinoyatprotsessida dalillarni aniqlash va isbotlashning mohiyati, tahlili, qo`llanilishi uning xalqimiz ravnaqi, sog`lom turmush tarzi yaxshilashdagi o`rni va ularni rivojlantirish jihatlari ilmiy-amaliy nuqtai nazardan tahlil qilingan.

Kalit so`zlar: jinoyat-protsessi, jinoyat-protsessi huquqi, dalillarni aniqlash va isbotlash, Konstitutsiya, qonuniylik, aybsizlik prezumpsiyasi, dalillar, isbotlash.

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос о том, что права и свободы человека охраняются государством в уголовном процессе нашей развивающейся страны, о значении выявления и использования доказательств для их защиты, о сущности, анализе и применении выявления и доказывания доказательств в уголовном процессе. , и его роль в повышении благосостояния нашего народа и здорового образа жизни. Проблемы и аспекты их развития были проанализированы с научной и практической точки зрения.

Ключевые слова: уголовный процесс, уголовно-процессуальное право, выявление и доказывание доказательств, Конституция, законность, презумпция невиновности, доказательства, доказывание.

Jinoyat-protsessual kodeksining 81-moddasiga binoan, ijtimoiy xavfli qilmishning yuz bergan va bermaganligini shu qilmishni sodir etgan shaxsning aybdor, aybsiz ekanligi va ishni to`g`ri hal qilish uchun ahamiyatli bo`lgan boshqa holatlarning surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sud tomonidan qonunda belgilangan tartibda aniqlashlariga asos bo`ladigan har qanday haqiqiy ma`lumotlar jinoyat ishi bo`yicha dalil hisoblanadi[1].

Jinoyat protsessida dalillar tushunchasi markaziy ahamiyat kasb etadi. Haqiqiy m a`lumotlar va ularning manbalari o`zaro bog`liqlikda bo`lib, ularning birlashuvi dalilning vujudga kelishiga asos bo`ladi. Tergov va sud harakatlarining bayonnomalari ham dalil kuchiga ega. Ular sifatli, mazmunli va savodli yozilishi shart. Bayonnomani yuritish m as`uliyati surishtiruvchi, tergovchiga, sud muhokamasi bayonnomasi esa sud majlisi kotibiga yuklatilgan. Dalillar faqat qonunda belgilangan manbalardan olinishi lozim. Bu manbalar Jinoyat-protsessual kodeksining 81-moddasida belgilangan. Agar m a`lumotlar boshqa manbalardan olingan bo`lsa, bu m a`lumotlar ish bo`yicha dalil bo`la olmaydi. Shuningdek, qonunda belgilangan talablarga rioya etilgan holda o`tkazilgan tezkor qidiruv tadbirlarining natijalari JPK normalariga muvofiq tekshirilganidan va baholanganidan so`ng jinoyat ishi bo`yicha dalillar deb e`tirof etiladi[2].

20-May, 2025-yil

Ikkinchidan, Prezidentimiz ta’kidlaganlaridek, oxirgi 4 yil davomida sud-huquq sohasini isloh qilish borasida 40 dan ortiq Qonun, Farmon va qarorlar qabul qilinganligini, adolat va qonun ustuvorligini ta’minlashda sud hokimiyati hal qiluvchi o’rinni egallashini, bu borada qilinishi lozim bo’lgan ishlar talaygina ekanligi davr taqozosidir. Shunga ko’ra, 2021-yilda viloyat va unga tenglashtirilgan fuqarolik, jinoyat ishlari bo’yicha sudlar va iqtisodiy sudlar negizida sudyalarning qat’iy ixtisoslashuvi saqlanib, sud ishlarini yuritish turlari bo’yicha alohida sudlov hay’atlari tashkil etiladigan bo’ldi. Bundan tashqari, Qoraqalpog’iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar umumyurisdiksiya sudlari tashkil etilishi hududlarda yagona sud amaliyotini shakllantirishi fuqarolar va tadbirkorlarning ortiqcha ovoragarchiligini oldini olishga xizmat qiladi.

Tergovga qadar tekshiruvni amalga oshirayotgan organning mansabdor shaxsi, surishtiruvchi, tergovchi, prokuror yoki sud taqdim etilgan elektron ma’lumotlarni mutaxassis ishtirokida qabul qilib oladi hamda elektron ma’lumotlar mavjud bo’lgan birlamchi elektron jismlarni ko’zdan kechiradi.[3]

Ish uchun ahamiyatga ega bo’lmagan elektron ma’lumotlar mavjud bo’lgan elektron jismlar egalariga darhol qaytarib beriladi. Jinoyatchilikka qarshi kurashish, sud-huquq tizimining samaradorligini oshirish va adolatli sudlovni ta’minlash uchun dalillarni isbotlash jarayoni muhim ahamiyatga ega. Dalillarni to’plash, tekshirish va tahlil qilishda kriminalistik ekspertiza markaziy o’rin tutadi. Bu usullar nafaqat tergov jarayonini tezlashtiradi, balki aybsizlik prezumpsiyasi tamoyiliga ham xizmat qiladi.

Otishma qurollari va o’q-dorilar bilan bog’liq jinoyatlarni fosh etishda ballistik ekspertiza katta ahamiyatga ega. Zamonaviy ballistik laboratoriyalar otish natijasida qurolida yoki o’qlarda qolgan izlarni tahlil qilib, qurolning qaysi turga tegishli ekanligini va kimga tegishli bo’lishi mumkinligini aniqlaydi.[4]

Ko’plab rivojlangan mamlakatlarda yuzni aniqlash texnologiyalari politsiya va xavfsizlik tizimlarining ajralmas qismiga aylangan. Sun’iy intellekt asosida ishlovchi dasturlar jinoyatchilarning yuz tuzilishini tahlil qilib, ularni ilgari ma’lumotlar bazasida saqlangan fotosuratlar bilan solishtiradi. Bu usul aeroportlar, jamoat joylari va katta shaharlar xavfsizlik tizimlarida keng qo’llanilmoqda.

Kriminalistik ekspertiza jinoyat sodir bo’lgan joyda to’plangan moddiy dalillarni ilmiy asosda o’rganish va ularning isbot kuchini aniqlashga yo’naltirilgan jarayondir. Zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi ekspertiza usullarini takomillashtirishga olib kelmoqda. DNK tahlili, raqamli texnologiyalar orqali dalillarni o’rganish, sud-tibbiyot va kimyoviy ekspertizalar hozirgi kunda tergov amaliyotining ajralmas qismiga aylangan. Kriminalistik ekspertiza huquqiy davlat tizimida jinoyatchilikka qarshi kurashishning eng muhim ilmiy-uslubiy yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. U tergov organlari tomonidan jinoyat ishlari bo’yicha dalillarni isbotlash jarayonida keng qo’llaniladi va jinoyatning fosh etilishi, aybdor shaxslarni aniqlash hamda sudda dalillarning ishonchliligini ta’minlashga xizmat qiladi. Kriminalistik ekspertiza turlari turlicha bo’lib, ular jinoyatning xususiyatiga, dalillarning turiga va qo’llaniladigan ilmiy usullariga qarab farqlanadi.

Mazkur maqolada kriminalistik ekspertizaning eng muhim zamonaviy usullari va ularning samaradorligi haqida batafsil fikr yuritiladi.

20-May, 2025-yil

Kriminalistik ekspertiza huquqni muhofaza qilish organlarining jinoyatlarni fosh etish va odil sudlovni ta'minlashdagi eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi natijasida ekspertizaning samaradorligi ortib, dalillarni isbotlash jarayoni yanada aniq va ishonchli bo'lib bormoqda. Raqamli kriminalistika, DNK tahlili, ballistik va sud-biologik ekspertizalar bugungi kunda jinoyatlarni fosh etishda eng samarali vositalardan biri bo'lib, ularning kelajakda yanada rivojlanishi kutilmoqda. Shu sababli, O'zbekistonda kriminalistik ekspertiza laboratoriyalarini zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash va mutaxassislar malakasini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1) O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi.
- 2) O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi. Toshkent Davlat Yuridik Universiteti. JINOYAT-PROTSESSUAL HUQUQI (yuridik texnikumlar uchun darslik) Toshkent – 2021, 46-bet.
- 3) Inman, K. & Rudin, N. (2020). Principles and Practice of Criminalistics: The Profession of Forensic Science. CRC Press.
- 4) Kirk, P. (2020). Crime Investigation: Physical Evidence and the Police Laboratory. John Wiley & Sons.